

laGalera

Un abans i un després

Francesc Boada, editor

No és fàcil parlar amb un cert rigor de coses viscudes trenta anys enrere. El pas del temps posa sordina a les pròpies contradiccions, magnifica les satisfaccions, simplifica els problemes i amplifica el ressò que han deixat en nosaltres les causes treballades amb passió i amb identificació absoluta. Tanmateix, quan se'm proposa d'escriure sobre la Galera que jo vaig viure, la que em vaig trobar en entrar-hi en contacte l'any 1976, se'm fa impossible dir que no, ni que sigui per fer una mirada a trenta-cinc anys vista al que va ser aleshores una de les aventures editorials de més transcendència que ha tingut mai Catalunya. Ho dic així, amb aquesta contundència, perquè en el terreny de l'edició infantil hi ha un abans i un després de La Galera. De La Galera dels anys seixanta, setanta i primers vuitanta del segle passat, per ser exactes, els anys que van revolucionar el món del llibre infantil i juvenil a casa nostra. La Galera trenca motlles, innova, arrisca, inventa... i l'encerta. Gràcies a això, res no tornarà a ser mai més com abans en aquest terreny.

Els inicis

Anem a pams. Andreu Dòria havia tret el primer llibre de La Galera l'any 1963. Només dos anys abans havia nascut Cavall Fort, i en l'entremig Edicions 62. Els mítics anys seixanta començaven forts i amb projecció de futur. Ni La Galera ni Edicions 62 –les editorials de llibres– no van ser pas les primeres de publicar en català a la postguerra, però el seu paper en els àmbits respectius serà determinant. Els temps estaven canviant, sens dubte.

La Galera va néixer amb una clara voluntat pedagògica, i aquesta premissa es va mantenir sempre com un factor inalienable, bàsic, definidor. D'entrada, amb una voluntat i un biaix netament didàctics, molt vinculats al moviment de renovació pedagògica de l'anomenada escola activa; tot seguit, amb una creixent vocació literària i artística. Aquesta línia, potser al començament sense una formalització gaire explícita, amb el temps es va anar perfilant en una mena de leitmotiv que havia de presidir tota la trajectòria editorial. El podríem resumir dient que, en les relacions amb els infants, no hi ha materials neutres (llibres, en el nostre cas): o són educatius o són alienadors. És per això que textos i imatges eren sot-

mesos a una anàlisi minuciosa, no solament pel que expressaven de manera directa, sinó pel que traspuaven entre línies. L'eventual aparició de components vinculats als rols tradicionals masculí/femení, a la desesperança, l'enveja, la rancúnia o l'egoisme –posem per cas– eren analitzats amb molta cura i criticats severament als autors a qui s'haguessin pogut escapar. L'educació en valors era un element essencial que estudiàvem en cada obra, convençuts que la lectura és un instrument clau en la formació de les persones, que transmet valors, i que les persones hem d'anar pel món amb uns valors comuns que afavoreixin el respecte i la justícia, allò que s'ha acordat d'anomenar la qualitat humana; en definitiva, que facin possible la convivència. L'educació és això, al capdavant: encarrilar conductes a partir d'uns determinats valors. Si mai a algú se li acudís pensar que del control dels valors se'n pot dir censura o dirigisme, que s'ho faci mirar. Val a dir que la complicitat amb els autors era absoluta, de manera que no hi va haver mai cap conflicte digne d'esment, que jo recordi.

Voluntat pedagògica i qualitat artística

Al costat d'aquests valors explícitament convivencials, la qualitat artística de les obres era tinguda molt en compte a partir de la premissa que volíem contribuir a generar –o a re-generar– un estol d'autors especialitzats del més alt nivell que el país fos capaç de proporcionar. La qualitat és educadora: ho sabem ara i ho sabíem aleshores. Per tant, no solament no és negligible, sinó que cal que sigui una exigència. Tanmateix, hem de tenir present que La Galera naixia en un desert on calia fer fructificar un renaixement del llibre infantil català, un gènere que sense dissociar-lo del concepte artístic, com s'ha dit, apareixia més com un instrument al servei de l'educació que no pas de l'art, com una aportació a un món educatiu empès per una forta càrrega de fe i d'energia, però mancat de publicacions adients als objectius proposats. Això explicaria que el nivell d'exigència qualitativa de les obres –tant en l'aspecte literari com en el plàstic– va haver d'anar creixent progressivament. Això no obstant, s'ha de reconèixer que des del primer moment trobem al catàleg històric de La Galera autèntiques «perles», als autors de les quals aprofito ara per retre homenatge. És ben sabut que l'obra mestra rarament surt del no-res; sol ser una punta de qualitat enmig d'una pinya d'obres d'alt nivell. Ara bé, les flors solitàries, quan les trobes brillen amb llum pròpia.

Amb aquests paràmetres, doncs, de valors i de voluntat artística, i amb la catalanitat per bandera, a La Galera es treballava més amb el cor que amb el cap, segons paraules d'Andreu Dòria en el llibre commemoratiu del vint-i-cinquè aniversari. Per això justament –hi afegiria jo– es va fer una feina de tanta transcendència: la rauxa va fer possible l'èxit d'uns quants projectes que el seny econòmic probablement hauria desaconsellat. Gràcies al cor, que és tant com dir a la voluntat de servei a la causa.

Els reptes d'una empresa familiar

Quan jo vaig fer-hi cap procedent de Cavall Fort –primer com a col·laborador extern, després com a director literari–, el programa de novetats anual tenia dos vessants comple-

Il·lustració de Fina Roffà. El sant de l'àvia. La Galera

mentaris: nodrir les col·leccions d'un catàleg cada dia més obert, i inventar-ne almenys una de nova per anar cobrint tots els fronts i aconseguir que cap lector ensopegués amb un buit de lectura en català en cap període de la seva maduració. Hi havia una voluntat ferma i explícita d'omplir el desert cultural del moment, del bressol a l'institut. Tot un repte per a una empresa petita, de tipus familiar.

Del 1960 al 1980 són anys d'efervescència sociopolítica. Malgrat la censura, com tothom sap, els escriptors catalans prenen partit per l'anomenat realisme històric –aquí no se'n podia pas dir, com arreu, realisme socialista!–. Aquest és un punt que ni es qüestiona. Als llibres de La Galera, doncs, el realisme imperarà en els diversos vessants amb què els crítics han dividit el corrent: l'idealista, el de vida quotidiana i, poc més tard, el crític. Però la literatura infantil duu incorporat intrínsecament un bagatge ancestral del component fantàstic procedent de la rondallística que no es podia menystenir i que no es rebutjà ni poc ni gaire, i que apareixerà en molts dels llibres publicats fins i tot en aquells anys d'estètica literària quasi monolítica. Quan el 1970 s'encetava la col·lecció Contes Populars, ja havien aparegut una colla de contes de tipus fantàstic. Fantàstic sí, però com en les rondalles, i com he dit abans, amb els valors que trobem i retrobem de manera sistemàtica: l'amistat, la solidaritat, la justícia, l'amor, l'autonomia personal, l'antiautoritarisme... I mentre hi va haver censura, aprofitant totes les esclatxes per enaltir l'amor al barri, al poble, a la llengua, al país.

La Galera publica llibres d'imatges, contes il·lustrats, àlbums –en el sentit estricto del terme–, llibres escolars d'aprenentatge de la lectura, teatre i novel·les, i fa alguna escapada cap a àmbits com l'art o la cultura tradicional. Quant a la creació, sempre va ser d'autors catalans, llevat de dues excepcions pràcticament irrelevantes. I aquesta serà, a parer meu, una de les claus de l'èxit: la capacitat de teixir una sòlida xarxa de complicitats, l'arrelament a la creativitat del país.

En això, i atès el tipus de publicacions, és encara més estricta que Cavall Fort o Tretzevents, que aposten per la «importació» de còmic europeu. La Galera no en fa, de còmic, hi renuncia expressament; s'alinea amb els pedagogs que en aquell moment no veuen positiu el gènere per a l'educació lectora. Una valoració discutible, sens dubte, i avui superada, però perfectament vigent aleshores i defensada per molts dels pedagogs més respectats.

La incorporació de traduccions

En el terreny de les vivències personals, recordo el debat que suscità la conveniència d'incorporar una línia de traduccions de novel·les infantils/juvenils, dels clàssics a la gran literatura del moment. De fet, els debats eren permanents. Cada nova col·lecció que es posava en marxa havia estat analitzada, escrutada i esmicolada amb tot detall. I val a dir que aquests debats, d'una cordialitat total i absoluta, estaven presidits inevitablement per la passió i una bona dosi de vehemència. La vehemència era un tret distintiu del caràcter d'Andreu Dòria, el fundador de la casa, i això sembla que s'encomanava. Sovint acabàvem en taules per reprendre la discussió més endavant, després que els pros i contres haguessin madurat.

Era el 1981, La Galera havia complert divuit anys, s'havia construït un catàleg ferm, s'havia assolit un lloc de privilegi en l'àmbit de l'edició infantil/juvenil, a Catalunya i també a Espanya; publicàvem regularment en les quatre llengües de l'Estat, i ocasionalment en aranès; érem reconeguts a Europa com una editorial innovadora i de qualitat, havíem rebut un bon nombre de premis i distincions nacionals, estatals i internacionals... Dúiem una bona marxa i la nostra presència en els àmbits i fòrums educatius del país era reclamada i valorada.

Com a conseqüència dels contactes fets a la fira de Bolonya, se'ns va obrir la possibilitat de publicar Rodari en català. Un caramell com aquest no el desemboliques cada dia. Ja feia mesos que anàvem posant sobre la taula de manera recurrent el tema de les traduccions, però hi havia raons econòmiques que ens portaven a ajornar la decisió. Semblava clar que tard o d'hora hi hauríem d'entrar, però no acabàvem de trobar el moment de fer el pas.

Al mercat, es donava la paradoxa que l'editorial –i la llengua– que havia estat la punta de llança de la renovació de l'edició infantil/juvenil estava òrfena de traduccions quan d'altres havien començat a traduir al castellà la literatura infantil i juvenil contemporànies. Els lectors catalans no podien accedir a la descoberta de les grans literatures del món en la pròpia llengua. Rodari i Ende –els dos autors del moment– no es podien llegir en català. No era això una mancança per a la literatura catalana? Finalment, i saltant-nos la prudència que feia dubtar de la viabilitat de la col·lecció, es va obrir la veda i vam arrencar amb força Els Grumets de Mar Enllà. El que no sabíem aleshores és la batalla duríssima que ens esperava per aconseguir els drets per al català de moltes de les obres, si algun editor espanyol els havia adquirit prèviament per al castellà. Ni aquests afluixaven, ni els editors o agents estrangers discriminaven que existís una llengua dins l'Estat amb un mercat propi. Va costar anys de brega aconseguir que destriessin per llengües la venda de drets a l'Estat espanyol. Però va valer la pena.

Uns anys extraordinaris

Com aquesta, podria entretenir-me en altres batalles, batalletes, anècdotes o situacions per explicar l'esdevenir de La Galera dels anys que la vaig viure. Però això escauria més a una conversa de cafè. M'ha semblat, tanmateix, interessant d'explicar-ne una per significar com la lectura de les circumstàncies ens condicionava l'evolució del catàleg. Eren temps de reconstrucció nacional i, com en els altres àmbits de la vida catalana, el llibre infantil no partia del no-res, però s'havia de cavar molt endins per trobar les fonts on ens volíem abeurar: caldria arribar als vells llibres d'esperit i estètica noucentistes per trobar, molt probablement, la base «filosòfica», més o menys explícita, de la nova editorial.

El cert és que, com ja havia passat dècades enrere, hi havia molt d'esperit de desvetllament i de construcció en els darrers anys del franquisme, com hi havia també una contestació social al règim cada vegada més important. El món de la cultura no en podia quedar al marge, naturalment. Superats els duríssims anys de la primera postguerra, la cultura catalana s'anava obrint pas amb força en tots els camps –el teatre, la cançó, la cultura tradicional, la literatura...– i es feia dia a dia més present. I enmig de tot plegat, com ja s'ha dit, el món de l'educació, que generava un nou model escolar cridat a fer forat, amb la complicitat necessària d'un model familiar emergent que volia un altre món per als fills. El llibre infantil inevitablement s'havia d'alinear amb els signes del temps.

La Galera fou l'editorial que s'havia de significar més que cap altra en el canvi de model. I jo vaig tenir la sort de ser-hi, no pas al començament de tot, però sí en uns anys de forta dinàmica i quan la presència i valoració dels nostres llibres assolien un punt àlgid. Van ser per a mi uns anys extraordinaris, de gran passió i de gran desplegament creatiu, pels quals només puc tenir paraules d'agraïment: als Dòria per la confiança, i als autors –escriptors i il·lustradors–, per la complicitat.

Il·lustració de Rosina Yzquierdo. Una cullereta a l'escola. La Galera